

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Kaarel Kõvatu

**Noored kui kõneisikud ajakirjanike jaoks 2018. aasta
noortekampade kajastuses**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Ragne Kõuts-Klemm

Tartu 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	5
1.1 Noorte kujutamine meedias	5
1.2 Stigmatiseerimine ja sildistamine	7
1.3 Ajakirjanike allikakasutuse printsiibid	9
1.3.1 Allikate motiivid ajakirjanikuga suhtlemiseks ja vastupidi	11
1.4 Noored infoallikatena.....	12
1.5 Ajakirjaniku roll noore kujutamisel	13
2. UURINGU EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED	14
2.1 Uurimisküsimused	14
Tabel 1. Noortekampade teemalised artiklid Eesti Päevalehes, Õhtulehes ja Postimehes perioodil 17.09.2018 – 28.08.2018	15
3. UURIMISMEETOD JA VALIM	17
3.1 Intervjuu.....	18
4. TULEMUSED	20
4.1 Noorte representatsioon ajakirjanike seas.....	20
4.2 Noortega mittekõnelemise põhjused.....	21
4.3 Noorte allikatena kasutamise dilemmad	23
4.4 Ajakirjaniku suhestumine noortekampadega kui teemaga	24
4.5 Põhimõtted allikate valimisel.....	24
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	27
5.1 Mille alusel otsustas ajakirjanik kirjutada artikli ilma noorte isikliku kommentaarita?	27

5.2 Mille alusel otsustas otsida noorte endaga kontakti?.....	27
5.3 Kas ja milliste põhimõtete alusel teevad ajakirjanikud allikaid valides valikuid?	28
5.4 Milliseid eetilisi ja regulatiivseid piiranguid tajuvad ajakirjanikud noortest kirjutades?.....	29
5.5 Milliste eetiliste dilemmade ees ajakirjanikud noortest kirjutades seisavad?.....	29
Meetodi kriitika ja edasised uurimisvõimalused.....	31
KOKKUVÕTE	33
SUMMARY	35
KASUTATUD MATERJAL	36
LISAD.....	39
Lisa 1.....	39
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	40

SISSEJUHATUS

Bakalaureusetöö käsitleb noori kui infoallikaid ajakirjanike jaoks. Eeskätt siis neist noortest, kes olid seotud 2018. aastal meedias suurt tähelepanu saanud noortekampadega. Valimis olevad ajakirjanikud on valitud seminaritöö põhjal tehtud noortekampadest kirjutavate artiklite ülevaatest. Seminaritööd tehes tuli välja asjaolu, et mõnikord ajakirjanikud ei puutu allikatega isiklikult kokku vaid kirjutavad loo kokku pelgalt kuulduste põhjal. Sellest aspektist kasvaski välja idee, uurida bakalaureusetöö raames neid samu ajakirjanikke, kes on kirjutanud noortekampade teemal, kuid on mingil põhjusel jätnud loost noorte enda kommentaari välja või hoopiski kirjutanud loo selliselt, et inimese kui allikaga, pole vesteldudki. Soov on uurida, miks ajakirjanikud otsustasid noorte endiga kontakti mitte võtta ning artiklid ilma asjaosaliste kommentaarideta teha ning milliste eetiliste dilemmade ees ajakirjanikud seadusega pahuksis olevatest alaealistest kirjutades seisavad. Kui aga ajakirjanduses ilmuvad lood on noorte suunas kõik võrdselt negatiivsed ning noortele endile antakse sõna minimaalselt või üldse mitte, siis loovad need artiklid auditooriumis liialt ühetahulise pildi sündmustest.

Bakalaureusetöö esimeses peatükis annan teoreetilise ülevaate, kuidas on varasemalt maailmas noori meedias kujutatud ning millise kuvandi see noortest vanemale generatsioonile võib luua. Lisaks kirjeldan millised on üldiselt ajakirjanike allikakasutuse printsiibid ning ajakirjanduseetika noorte esitamisel meedias infoallikatena ning millised dilemmad sellega ajakirjanike seas kaasnevad. Teises osas toon välja uurimisküsimused ning kirjeldan meetodit ja valimit. Kolmas osa keskendub intervjuust saadud tulemuste analüüsile ning neljandas peatükis teen järeldused saadud intervjuu tulemuste ja varasemate uuringute põhjal. Lisaks pakun välja edasised uurimisvõimalused lähtudes tehtud tööst.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Noorte kujutamine meedias

Ajakirjanduses kasutatakse infoallikatena peamiselt täiskasvanuid ja sõnaõiguslikke kodanikke. Mõnikord on aga vajalik ka noorte ja alaealiste hääl, kuna nende arusaam olukorrast võib olla hoopis teine. Ajakirjandus, kajastades noorte või alaealiste poolt toime pandud kuritegusid, kasutab tihti vaid minimaalselt konkreetse sündmusega seotud noorte kommentaare, mis on suuresti tingitud ajakirjanike eetikakoodeksist. Näiteks Eesti ajakirjanduseetika koodeksi §4.8 ütleb, et ohvreid ja alaealisi kurjategijaid üldjuhul ei avalikustata (Eesti ajakirjanduseetika koodeks, 1998). Selle tõttu jääb tihti ühe poole nägemus kajastamata ning ei anna võib-olla terviklikku pilti sündmusest. Siinkohal ongi vajalik, et ka noortele ja teemaga seotud inimestele antaks sõna, mis tagaks tervikliku pildi.

Uuringud, mis keskenduvad noorte kujutamisele meedias, on leidnud, et noori on valdavalt esindatud negatiivsena kas siis ohvri või süüdlasena (Gitlin, 1980, Banaji, 2008, Wayne, 2008 jt. viidatud Banaji & Cammaerts, 2015 kaudu). Fergusoni (2013) sõnul on ühiskond rohkem huvitatud vägivaldsetest kuritegudest kui mitte-vägivaldsetest, seega ajakirjandus kirjutab rohkem just esimesest (Surette, 2007, viidatud Ferguson, 2013: 53 kaudu). Seega kirjutab ajakirjandus rohkem ka noortest, kes on sattunud vägivaldsete sündmuste osaliseks kas kannataja või süüdlasena ning see maalib lugejale noortest moonutatud pildi (*ibid*).

Kuvand ehk representatsioon on Stuart Halli (1997) sõnul suuresti seotud kultuuri mõistega. Sarnase kultuuritaustaga inimestel on võimalik mõista märkide ja sümbolite vahendusel edastatud tähendusi (Hall, 1997: 2). Seega meedia poolt kasutatud sümbolid ja märgid määravad suuresti noorte kuvandi ühiskonnas ehk sotsiaalse representatsiooni. Mosovici (1973, Wagner jt 1999: 96 kaudu) sõnul kujutab sotsiaalne representatsioon endast kollektiivset tähenduse loomist, mis saab ühiste tähenduste läbi sotsiaalseks reaalsuseks.

Hall (1997) on eristanud kaks representatsioonisüsteemi:

1. mentaalsed representatsioonid ja abstraktsed nähtused nagu sõda, surm või sõprus. Representatsioonisüsteem jaotab maailma tähenduslikesse kategooriatesse ehk kui me omame teatud asja kohta mõistet, siis võime öelda, et teame selle tähendust;

2. teise taseme representatsioon ehk keel aitab meil eelnevat mõtestada ja tähendusi luua. Keel aitab meie peas olevad mõisted ühendada teatud kirjutatud või öeldud märkidega (sõna, heli). Need märgid loovad ühise tähendussüsteemi (Hall, 1997: 17-18).

Kultuuriuringute kohaselt toimub teksti tarbimisega samal ajal ka tähenduste loomine (Kõuts, 2012: 111). Oluline on see, et näiteks kultuurikriitikud mõistavad tihti kultuuritekste teistmoodi kui muu auditoorium (Kõuts 2012, 112) seega (ajakirjanduslike) tekstide lugemisel tekivad lugejates tihti erinevad arusaamad, mis võivad olla hoopis erinevad teksti autori taotlusest. Noorte kujutamisel meedias nii negatiivselt kui positiivselt võib auditooriumis tekitada vastandlikke arusaamu. Negatiivsete sündmuste (kuriteod) kajastamisel võib ajakirjaniku sooviks olla teema olulisuse ära märkimine sellest lehes kirjutades, kuid lugeja võib teksti teisiti mõista ning teha tänastest noortest vaid negatiivsete lugude põhjal ühepoolse järelduse. Siinkohal tuleb ära märkida Halli (1980) väidetud kodeerimine (*coding*) ja dekodeerimine (*decoding*) ehk kui auditoorium on tootjatega samas kultuuriraamistikus, siis on auditooriumipoolne dekodeerimine ja kodeerimine sarnased. Kui aga auditoorium asub teisel sotsiaalsel positsioonil, siis dekodeeritakse tähendusi alternatiivsel viisil (*ibid*).

Kultuuriuringute keskseks uurimisüksuseks on kultuuriring ehk viis üksteisega seotud aspekti (Hall, 1997: 1). Igasuguse meedias avaldatud info põhjal teevad erinevad inimesed erinevad järeldused. Halli (1997) kohaselt on kultuuriuringutest uuritavateks aspektideks:

- representatsioon - tekstides esinevad nähtuste ja objektide representatsioonid;
- tootmine - kuidas kultuuri toodetakse;
- tarbimine - kuidas kultuuri tarbitakse;
- regulatsioon - kes kontrollib kultuuritootmist;
- identiteet - kultuuri tarbimine kui üks meie isiksust kujundavatest protsessidest (Hall 1997: 12).

Halli (1997) definitsiooni järgi on kultuur hulk ühiskonnapraktikaid, representatsioone, keeli ja tavasid, tänu millele me maailmast aru saame (Hall, 1997: 12). Seega Halli mainitud viis kultuuriuringute aspekti mõjutavad suuresti auditooriumi arusaamasid teatud tekstidest.

Risto Vesikioja (2011) uuris oma bakalaureusetöös noorteorganisatsioonide representatsiooni ning töö tarvis tehtud uuringust selgus, et aastatel 2005 ja 2010 oli noorteorganisatsioonide kajastus poole aasta lõikes vastavalt 49 ja 40 (Vesikioja, 2011). 2005. aastal kirjutati ajakirjanduses noorteorganisatsioonidest 49 artiklit ning viie aastaga ehk 2010. aastaks oli see arv vähenenud 40le. Uuringust selgus, et ajakirjandus on huvitatud haridusega seotud

teemadest, seega tõuseb augustis noori käsitlevate artiklite arv ja huvi just noorte vastu kuna algamas on uus kooliaasta (*ibid*).

1.2 Stigmatiseerimine ja sildistamine

Hella Suvi (2009) uuris oma magistritöös laste kujutamist meedias subjekti ja objektina aastatel 1996 ja 2008. Uuringust selgus, et peamiselt kujutatakse ajakirjanduses lapsi kui ohvreid (Suvi, 2009). Peamiselt kirjutati ohtu sattunud, hüljatud, õnnetustes ja tulekahjudes surnud lastest (*ibid*). Teiste seast tõuseb esile ka temaatika, kus kirjutati ohtlikest lastest. Nimelt võrreldes 1996. aastaga tõusis 2008. aastaks neljalt loolt kuuele (Suvi, 2009). Peamiselt kirjutati juhtumite kirjeldusi, kus mainitakse laste poolt sooritatud kuritegusid (*ibid*).

Tänaseks on meediaväljaanded üha enam omavahel konkureerivad uudiste tarbijate huvide eest ehk on orienteeritud pigem turule kui sotsiaal-poliitiline (Harcourt, 2005, viidatud Ruigrok, Atteveldt, Gagestein, Jacobi, 2016: 909 kaudu). See kommertsialiseerumine on toonud kaasa olukorra, kus raha ja aega napib, mis tõttu püütakse luua ajakirjanduslikke lugusid, mis kõnetavad suuremat publikut ja reklaamijaid (McManus, 2009, Ruigrok, Atteveldt, Gagestein, Jacobi, 2016: 909 kaudu). Vahel tuleb ette aga olukordi, kus lugejaid ja reklaamitulu tuleb teenida ühiskonna jaoks normidest kõrvale kaldunud inimeste tegude kajastamise arvelt. Normidest kõrvale kaldumine on üldjuhul negatiivse tooniga, mis teeb kuriteost uudisväärtuse (Ruigrok, Atteveldt, Gagestein, Jacobi, 2016: 910). Täiskasvanute toime pandud kuritegudest veel uudisväärtuslikumad on noorte poolt toime pandud kuriteod, mis mõnel juhul võib tingida selle ebaproportsionaalse kajastamise meedias (*ibid*).

Stigmatiseerimine tähendab otsetähenduses seda, et kellelegi või millelegi on mõtteliselt külge pandud silt, millel on negatiivne tähendus (Kallas, 2013). Siinkohal leiab Kallas (2013) oma magistritöös, et stigmatiseerimine on viis ühiskonna silmis normaalsusest erinevat inimest rõhutada ja teda eristada teistest. Ajakirjanduse roll on olla neutraalne ja objektiivne. (Noorte) kurjategijate kajastamine meedias ja nende isikute avalikustamine on stigmatiseerimise definitsiooni kohaselt nende inimeste sildistamine ja nende ühiskonnannormidest kõrvale kaldumise rõhutamine.

Kui pärast II Maailmasõda oli Jaapanis noorte, 14-19 aastaste, toime pandud kuritegude arv võrdne täisealiste toime pandud kuritegudega, siis praegu on olukord, kus iga ühe täiskasvanu poolt toime pandud kuriteo kohta toimub 8 alaealiste poolt tehtud kuritegu (Brislin & Inoue, 2007: 8). See tähendab seda, et alaealiste poolt toime pandud kuritegude arv on Jaapani näitel

kolmekordistunud (*ibid*). Kite ja Wagner (2002) ütlevad, et sotsiaalsühholoogide katsete kohaselt on kindel, et kui vanuritele sisendada, et nad on aeglasemad kui teised, siis nad muutuvad aeglasemaks kui vastav kontrollrühm (Kite & Wagner, 2002 viidatud Levinsen, Wien, 2011: 839 kaudu). Seega kui noorte kirjeldamist meedias domineerib negatiivne kajastus (kuritegevus), siis muutub konkreetne elanikkond vägivaldsemaks ja kuritegelikumaks (Wien & Levinsen, 2011: 839). Wien ja Levinsen (2011) uurisid Taanis noorte kajastamist meedias ning teemasid, millega neid enim seostati. Uuringust selgus, et aastatel 1953-2003 seostati Taani ajakirjanduses noori kõige rohkem kuritegevusega (22%), kultuuriga (16%) ja spordiga (12%) (*ibid*). Kuigi Wien ja Levinseni (2011) tehtud uuringust selgub, et aastatel 1953-2003 kirjutati peamiselt noortest kui üksikutest indiviididest ehk ühest konkreetsest isikust, siis teemad, mis seostusid kuritegevuse, spordi või kultuuriga, olid seotud, 25-30%, siiski rühmituste ja hulga noortega või kampadega (Wien & Levinsen, 2011: 846).

Eesti ajakirjanduseetika koodeksi §4.1 kohaselt üldjuhul ohvrite ja alaealiste kurjategijate nimesid ei nimetata ehk avalikkuse jaoks ei identifitseerita (Eesti ajakirjanduseetika koodeks, 1998). USAs tekkis selline seadus sotsiaalsest traditsioonist, mille eesmärgiks oli ebaküsete noorte, nende endi poolt sooritatud ebaküsete aktide eest kaitsmine meedias (Carr, 2001 viidatud Brislin & Inoue, 2007: 6 kaudu). Alaealise isiku kuritegelike tegevuste kajastamine meedias takistaks noore inimese arengut ning ajakirjandus ei tohiks ebaküset inimest tema ebaküsete tegude pärast käsitleda kui kurjategijat (*ibid*).

Carr (2001) ütles, et USA näitel osa täiskasvanuid soovivad alaealiste kurjategijate nimede avalikustamist kuna meedias nimede ja teemade käsitlemine võiks olla üheks karistuse meetmeks (Carr, 2001 viidatud Brislin & Inoue, 2007: 7 kaudu). Mainitakse ära, et avalikkusel on turvalisuse eesmärgil õigus teada alaealiste kurjategijate nimesid (*ibid*). Siiski on siinkohal ajakirjanikel teatavad eetilised väärtused ja printsiibid, mida nad allikaid esitledes ja kasutades jälgivad. Ajakirjanduseetika kohaselt hetkel veel alaealiste kurjategijate nimesid ei avalikustata.

1.3 Ajakirjanike allikakasutuse printsiibid

Kurpius (2002) sõnul valivad ajakirjanikud allikad oma kogemuste ja varasemate teadmiste põhjal. Suuliste allikatega rääkimine võib tihti viia värvikate detailide ja ootamatute avastusteni (Maguire, 2015). Selle pärast tuleb ajakirjanikul lõpp-produkti esitlemisel suuliseid allikaid kirjalikele. Dokumendid aga võivad sisaldada erinevaid nimesid, mis juhatavad ajakirjaniku soovitud suulise allikani (Maguire, 2015). Ajakirjaniku valikut mõjutab allika positsioon vastavas organisatsioonis või ühiskonnas (Kurpius, 2002). Hennoste (2001) on eristanud kolme tüüpi allikad:

1. füüsilised allikad (dokumendid, linnid, ajalehe väljalõiked jne);
2. reporter ise kui allikas;
3. teised infot omavad inimesed.

Sellest lähtudes on Hennoste (2001) kirjeldanud kolm üldist allikate hierarhiseerimise põhimõtet:

1. Usaldusväärsus

Allika usaldusväärssuse puhul tuleb silmas pidada seda, et parim allikas on alati ajakirjanik ise, seega tasub ajakirjanikel võimalusel kasutada eelist olla ise sündmuse allikas. Kui selline variant puudub, siis järgmise variandina tasub ajakirjanikel kasutada adekvaatseid ja kvaliteetseid kirjalikke allikaid (dokumendid, protokollid jne). Kui eelnevate punktide kasutamine ei andnud tulemust, siis tasub ajakirjanikul eelistada muid inimallikaid, kuid kes seejuures on hästi informeeritud ja autoriteetsed.

2. Lähedus sündmusele

Allika lähedus sündmusele tähendab seda, kui lähedalt/kaugelt on allikas konkreetse sündmusega seotud. Hennoste sõnul tasub ajakirjanikul alati eelistada sündmusega kõige lähedamalt seotud allikat. Selle arvelt on saadud info väärtuslikum. Eelnevast punktist lähtudes on selle juures parimaks allikaks ajakirjanik, kes on ise sündmuse toimumise juures olnud. Teiseseks allikaks võib pidada muud inimest, kes sündmusel osales. Kolmandajärguliseks allikaks võib pidada inimest, kes kuulis infost kelleltki, kes oli ise sündmusega otseselt seotud.

3. Kompetents

Allikate kompetentsi juures tuleb silmas pidada püsiallikaid ja sõltumatuid allikaid. Püsiallikad on üldjuhul kompetentsemad ja kontrollitud. Sõltumatud

allikad on väärtuslikud kuna nad on üldjuhul objektiivsed. Küll aga on tihti firmad ja muud organisatsioonid omavahel põimunud, seega võivad sõltumatud allikad olla hoopis mingi organisatsiooni huve esindavad allikad (Hennoste, 2001: 241).

Hennoste sõnul on sündmuste jaoks olemas harva vaid üks allikas ning faktide kontrollimiseks peab olema rohkem kui üks teineteisest sõltumatu allikas. Hennoste ei ütle otseselt palju allikaid ühes uudisloos olema peab, kuid tingimusteks on, et allikad oleksid teineteisest sõltumatud ning faktid peavad olema õiged ja kontrollitavad. Samuti peavad mõlemad osapooled sõna saama (Hennoste, 2001: 243). Üldiselt leitakse, et allikas, kes on artiklis nimeliselt nimetatud ja identifitseeritud, teeb loo lugeja jaoks rohkem usaldusväärsemaks kui seda on anonüümne allikas, kes võib olla mõne huvipoollega seotud (Maguire, 2015: 12) Kui uurida ajakirjanikelt, milliseid väärtusi nad ajakirjanduse juures kõige rohkem hindavad, siis peamine vastus on see, et faktid peavad korrektsed olema (Kovach & Rosenthal, 2014).

Informatsiooni koguvad ajakirjanikud vastavalt oma organisatsiooni ja väljaande normidele ja eeskirjadele (Kurpius, 2002). Uuringute kohaselt on peamisteks ajakirjanike allikateks meedia organisatsioonile lähedal olevad ning kergesti kättesaadavad ja usaldusväärsed inimesed (Kurpius, 2002). Uuringute kohaselt kasutavad ajakirjanikud üha rohkem professionaalseid allikaid (Kristensen, 2004). Küll aga uuriva ajakirjanduse esimeseks põhimõtteks on see, et autoriteetsed allikad ei saa loos seista üksinda (*ibid*). Heaks looks on vaja kahte osapoolt nagu ka konflikti kajastamisel, mis eeldab kahte osapoolt, nende kommentaari ja identifitseerimist (Albæk, 2011).

Kovach & Rosenthal (2014) tõid välja, et ajakirjanik peab olema esmalt lojaalne kodanikele. Kodanik on see, kelle huve ajakirjanik esindab. See on ajakirjaniku ja kodaniku kaudne leping, mis kinnitab, et ajakirjanik ei esinda kellegi kolmanda osapoole huve (Kovach & Rosenthal, 2014: 51). Nagu on restoranide, filmide, raamatute jms – inimene võib olla kindel, et need on ausad ning arvustajale pole makstud hea/halva arvustuse tegemise eest (*ibid*). See on peamine põhjus, miks inimesed uudiseorganisatsioone usuvad (Kovach & Rosenthal, 2014: 52). Sellest tulenevalt on oluline ka, et ajakirjanduses oleks noorte hääl kuulda. Kaudsete allikate ja kuulduste põhjal noortest kirjutades võib lugejale jääda mulje, et ajakirjanik esindab kellegi kolmanda osapoole huve.

1.3.1 Allikate motiivid ajakirjanikuga suhtlemiseks ja vastupidi

Ajakirjanikel on allikateni jõudmiseks kaks valikut. Esiteks allikas tuleb ise soovitud teemaga ajakirjaniku juurde ja teiseks, kui ajakirjanik läheb ise allika juurde, et võtta juba valmimiskäigus olevale loole allika kommentaar. Esimesel juhul on allikas eeldatavasti nõus ajakirjanikule rohkem ja avatumalt rääkima kuna räägitav on allika huvides (Hüvato, 2007). Teisel juhul, kui ajakirjanik on ise allika juurde läinud ja piltikult öeldes allika sundinud kommentaari andma, kuid see on allikale vastumeelne aga paratamatu, siis võib arvata, et allikas annab ajakirjanikule minimaalse informatsiooni (*ibid*). Allikate esiletoomiseks ja hierarhiseerimiseks on Hennoste (2001) sõnul mitu põhimõtet. Esiteks allika usaldusväärsus ja kompetentsus ning lisaks mängivad siin rolli ka allika kättesaadavus ning kõneosavus (Hennoste 2001: 239-241). Seega allikate esitlemisel ja valikul uudisloos on määravaks teguriks ka kõneosavus. Kui aga allikas on piisavalt sõnaosav kuid sunnitud vastumeelsel teemal ajakirjanikule kommentaare andma, siis see ei anna uudisloole mingit uut informatsiooni. Tihti on sellist keelt märgata suurte ja pikalt tegutsenud poliitikute kõnes. Noored infoallikatena on ajakirjanike jaoks võrdlemisi keerulised. Tihti võib tekkida olukordi, kus (noore) allika jutt aja jooksul muutub. Kui ajakirjanik teeb loo kohtuteemadel, siis on tal võimalik tutvuda kohtutoimikutega, kus on kõigi osapoolte ütlused politseinikele kirjas. Üks veenev argument dokumentide kasutamiseks allikatena ongi see, et jutt nendes ei muutu (Maguire, 2015: 9). Nii nagu need on sinna kirja pandud, siis selliselt need ka jäävad. Suuliseid allikaid kasutades aga võib nende jutt mõnikord muutuda (*ibid*). Sama ka ajakirjanikega, kes võivad allikate juttu teisiti mõista (Maguire, 2015: 9). Suuliste allikate puhul tuleb ajakirjanikul olla ettevaatlik, et teda ei eksitataks. On allikaid, kes teadlikult ja aktiivselt ajakirjanikku oma jutuga teelt eksitavad, mille tõttu tuleb ajakirjanikul korduvalt rist-kontrollida allika jutu täpsust (Maguire, 2015: 12). Sellele vastukaaluks toob aga Maguire (2015) välja suuliste allikate kasutamise olulisuse. Nimelt on suulistel allikatel võimalus teatud väljaütlemisi ja seisukohti seletada ja põhjendada. Suulistelt allikatelt pärinevad tihtipeale ka värvikad tsitaadid, mida ajakirjanikud hiljem kasutada saavad (Maguire, 2015: 11).

1.4 Noored infoallikatena

G. Stanley Hall (1904) täheldas noorukiiga (inglise keeles *adolescence*) kui tormi ja stressi aega (Hall, 1904, viidatud Fregurson, 2013: 11 kaudu). Noorukit kujutatakse täna kui 13-18 aastast inimest (*ibid*). 20. sajandi alguses eeldasid sotsiaalsed normid noorukieast lahkunuilt täiskasvanuks saamist ehk abiellumist, laste saamist ja pere loomist (*ibid*). 20. sajandi teisel poolel aga hakkas traditsiooniline noorukieast lahkumine kaduma ning pere loomise asemel suundusid noored ülikooli ning pärast seda suundusid tagasi vanemate koju (*ibid*).

David Finklehor (2010) pani aluse mõistele *juvenoia*. Mõiste viitab sellele, et uut põlvkonda ja noortekultuuri tuleb vaadata vaenulikkusega (Fregurson, 2013). Neid põlvkondade vahelisi erimeelsusi on näha ka tänases Eestis, kus tänastest noortest eelmised põlvkonnad teevad maha noorte suhtlemisviise ja käitumisharjumusi. Selliste hinnangute võimendamisele on arvamuslimidritel ja meedial suur võimalus. Eriti kui tänased arvamuslimidrid võivad olla tänastest noorukitest paar põlvkonda vanemad. Igale ühiskonnale on iseloomulik asjaolu, et vanem põlvkond kritiseerib noorema põlvkonna käitumist ja suhtlemist. Noorte ülesandeks on kultuuri ja ühiskonda uuendada. Vanemal põlvkonnal on aga sellega raske nõustuda kuna nemad on harjunud juba olemasolevaga.

Mari-Liis Koemetsa 2017. aastal tehtud bakalaureusetööst, kus ta uuris ajakirjanike eetilisi dilemmasid ajakirjandusliku probleemi lahendamisel, selgus, et peamised eetilised dilemmad ajakirjanikel tekivad laste eraelu ja isikuandmete kaitsmisest ning võimalikust identifitseerimisest (Koemets, 2017). Kuigi Eesti ajakirjanduseetika koodeks §3.6 ütleb, et laste usutlemisel on vajalik eestkostja nõusolek või teha seda vanema järelevalve all (Eesti ajakirjanduseetika koodeks, 1998), siis Koemetsa tehtud uuringust selgus, et ajakirjanikud sooviksid meelsamini rääkida enda poolt välja valitud lapsega, et saada võimalikult tõene info (Koemets, 2017). Näiteks lastekodulaste intervjuerimisel pruugivad lastekodude töötajad, kui seal viibivate laste esindajad, esitada intervjuerimiseks lapse, kes räägib neile kõige sobivamat juttu (*ibid*). Siinkohal tekibki ajakirjanikel eetiline dilemma noortele sõna andmisega. Kui ajakirjanduseetika ütleb, et noorte kurjategijate identiteete üldjuhul ei avalikustata, siis uudiskriteeriumid aga ütlevad, et ajalehe eesmärk on rahuldada auditooriumi uudisvajadused, siis tekib nende, käsi-käes käivate dokumentide, vahel vastuolu.

Gene Foremani (2010) definitsiooni järgi on ajakirjanike eetika kui komplekt moraalseid printsiipe, mis pole alati üles kirjutatud, kuid juhivad ja suunavad ajakirjanike käitumist ning valikuid. Foremani sõnul täidavad ajakirjanikud ühiskonnas sotsiaalselt olulist rolli ja

sotsiaalsed kohustused kogukond paremaks muuta ehk olla aus ja usaldusväärne meedium. Ausad ja erapooletud väljaanded aitavad kaasa demokraatia toimimisel (*ibid*).

1.5 Ajakirjaniku roll noore kujutamisel

Denis McQuail (2003) toob välja neli peamist punkti, mille osas ühiskond meedialt kaasabi ootab:

- jälgida pidevalt sündmusi, ideid ja avaliku elu tegelasi, mille tulemuseks on nii avalikkusele suunatud teadetevoog kui ka moraalse ja sotsiaalse elukorralduse vastu eksimise esiletoomine;
- olla sõltumatult kriitiline ühiskonna ja selle institutsioonide suhtes;
- julgustada ja pakkuda võimalust eneseväljenduseks ja sotsiaalseks osaluseks;
- osaleda ühiste arusaamade ja identiteedi kujunemises, tugevdada sotsiaalset sidusust (McQuail, 2003: 114).

Need ootused kanduvad konkreetsetelt väljaandelt üle ajakirjanikele, kelle roll on olla ühiskonna valvekoer ning pakkuda võimalikult paljudele inimestele võimalikult palju vaba eneseväljenduse võimalusi. Seega tuleb ajakirjanikul enda jaoks selgeks teha, kas ta on ühiskonnas aktiivse tegutseja rollis või jääb ta neutraalseks (McQuail, 2003: 227). Neutraalne ajakirjanik on reporter, kes edastab ideid kui teavitaja, tõlgendaja ja valitsuse tööriist (*ibid*). Teist liiki reporter on aktiivne tegutseja, kes edastab uudiseid kui auditooriumi esindaja, olles valitsuse suhtes kriitiline, kaitstes ja luues teatud poliitilisi ideid (*ibid*). Igatahes tuleb ajakirjanikul pöörata tähelepanu ühiskonnas valitsevatele probleemidele ning nendest rääkida. Probleemidest rääkimine toob üldjuhul kaasa lahenduse või selle poole püüdlmise. Lisaks tuleb ajakirjanikul vajadusel ise ühiskonnas valitsevatesse probleemidesse sekkuda ning levitada neutraalselt erinevate osapoolte väljaütlemisi. Läbi selle on võimalik leida probleemidele lahendused.

Need punktid kanduvad üle kõigile ühiskonnas toimuvatele sündmustele. Noorte vägivaldne tegutsemine pole eraldiseisvate juhtumitena Eestis uus probleem. Suured noortegrüpeeritud, kes ühiselt kogunevad ja kaaslinlaste suhtes vägivalda kasutavad, on aga võrdlemisi uus probleem. Sellepärast on oluline uurida kuidas ajakirjanikud sellise spetsiifilise teema kajastamisega hakkama saavad ning kuidas seejuures allikaid kasutatakse ja nendega suheldakse.

2. UURINGU EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED

Uuringu eesmärk on mõista ajakirjanike allikakasutusharjumusi seadusega pahuksis olevate noorte kujutamisel meedias. Uuringuga püüan mõista ajakirjanike eetilisi dilemmasid noorte meedias esitamisel ning mille tõttu otsustati ajakirjanike poolt 2018. aastal meedias suurt tähelepanu saanud noortekampadest kirjutamisel jätta välja artiklitest noorte enda kommentaarid ja selgitused sündmustele (vt tabel 1 sel teemal ilmunud artiklitest ja noorte kasutamisest kõneallikana nendes artiklites).

Bakalaureusetööle eelnenud seminaritöö eesmärgiks oli mõista kas ja milliseid allika motiive ajakirjanikud tajuvad, kui nad ajakirjandusliku loo eesmärgil noortega suhtlevad. Esmalt plaanisin viia läbi intervjuu ühe Eesti Ekspressi ajakirjanikuga, kuid meie intervjuu käigus selgus, et ta ei ole kõnealuste noortega ise suhelnudki, kuigi tema kirjutatud loost paistsid silma selged tunnused nagu ajakirjanik oleks allikaga ise silmast-silma vestelnud. Sellest aspektist kasvaski välja idee, uurida bakalaureusetöö raames neid samu ajakirjanikke, kes on kirjutanud noortekampade teemal, kuid on mingil põhjusel jätnud loost noorte enda kommentaari välja või hoopiski kirjutanud loo selliselt, et inimese kui allikaga, pole vesteldudki. Kui aga ajakirjanduses ilmuvad lood on noorte suunas kõik võrdselt negatiivsed ning noortele endile antakse sõna minimaalselt või üldse mitte, siis loovad need artiklid auditooriumis liialt ühetahulise pildi sündmustest. Tekstide tarbimisel toimub samal ajal ka tähenduste loomine. Kõnealused noored aga on suuresti teises kultuuriruumis ülejäänud ühiskonnaga, seega võime mõista nende taotlusi teisiti ning vastupidi. Ajakirjanduse ülesandeks on justkui informeerida lugejat ja anda sündmusest ülevaade läbi kõigi osapoolte. Noortekampasid puudutavate lugude puhul aga jäi tihti välja peamise osapoolte isiklik kommentaar. Siinkohal tekivadki erinevad piiravad aspektid nagu eetika ja ajakirjaniku enda sisetunne. Kõnealused noored on tihtipeale alaealised ning nende usutlemine on keerulisem. Kuid kas see on määrav põhjus, et jätta lugudest välja piltlikult öeldes peategelase enda kommentaar?

2.1 Uurimisküsimused

1. Mille alusel otsustas ajakirjanik kirjutada artikli ilma noorte isikliku kommentaarita?
 - 1.1 Mille alusel otsustas otsida noorte endaga kontakti?
2. Kas ja milliste põhimõtete alusel teevad ajakirjanikud allikaid valides valikuid?
3. Milliseid eetilisi ja regulatiivseid piiranguid tajuvad ajakirjanikud noortest kirjutades?

4. Milliste eetiliste dilemmade ees ajakirjanikud noortest kirjutades seisavad?

Tabel 1. Noortekampade teemalised artiklid Eesti Päevalehes, Õhtulehes ja Postimehes perioodil 17.09.2018 – 28.08.2018

Artikli pealkiri	Autor	Väljaanne	Ilumispäev	Kas noor sai allikana sõna?
“Kanuti jõugu ohvrid kardavad linnas liikuda. Vägivallale ükski asutus aga kindlat ravimit ei leia”	Joosep Tiks	Eesti Päevaleht	28.08.2018	Jah
“Kanuti noortegängi verised arveteklaarimised. Veel üks jõuk terroriseerib Tallinna kesklinna”	Joosep Tiks	Eesti Päevaleht	27.08.2018	Jah
“Sõitvast trammist poisi välja tõuganud noored võivad olla osa suuremast jõugust”	Joosep Tiks	Eesti Päevaleht	24.08.2018	Ei
“Jõugunoorte vanemad: riik süüdistab meid, aga on ise jõuetu abistama”	Joosep Tiks	Eesti Päevaleht	30.08.2018	Ei, küll aga lapsevanemad
“Reporter: Tallinnas mõllab noortekamp, kes valimatult peksab ja röövib inimesi!”	Raivo Rimm	Reporter	07.08.2018	Ei
“Noortekamp röövis Mustamäel relva ähvardusel kaht eakaaslast”	Julia Gerda Sokk	Postimees	23.08.2018	Ei
“Noortejõugu ninamees vanglast: alaealised võtavad sihtmärgi ja täidavad käsku”	Martin Laine	Postimees	22.11.2018	Jah
“Reporter: eakaaslast peksnud Haapsalu noortekamp filmis ohvri piinamist”	Reporter	Reporter	16.12.2018	Ei
“JUBA JÄLLE! Noortekamp röövis Tallinnas meest”	Õhtuleht	Õhtuleht	03.08.2018	Ei
“Tallinnas terroriseerib inimesi 20liikmeline ohtlik noortekamp”	Toim. Gerly Mägi	Õhtuleht	07.08.2018	Ei
“Noortekamp varastas Tartus autovõtmeid”	Õhtuleht	Õhtuleht	15.08.2018	Ei
“VIDEOD Tallinna terroriseerinud noortekamp: purjuspäi täiesti pidurdamatud”	Arno Pöder	Õhtuleht	16.08.2018	Ei
“VIDEOD JA FOTO Noortekamp varastas parklast kiirendusauto ning hävitas selle täielikult”	Õhtuleht	Õhtuleht	21.08.2018	Ei
“Noortekamp röövis Mustamäel relva ähvardusel kaht teismelist”	Õhtuleht	Õhtuleht	23.08.2018	Ei
“FOTOD Mupo: hipodroomi vanas hobusetallis tegutseb kuni 30-liikmeline noortekamp”	Toim. Silja Ratt	Õhtuleht	31.08.2018	Ei
Lasnamäe kamba liider: „Tahaksin teada mis tunne on inimest tappa“	Mikk Salu	Eesti Ekspress	18.08.2018	Ei
“Prokuratuur esitas McDonald'sis raevutsenud noortekambale süüdistuse”	Toim. Silja Ratt	Õhtuleht	17.09.2018	Ei

Siinkohal toon välja lühikese lõigu Eesti Ekspressi artiklist, mis tekitas minus kui lugejas segadust ning pani mõtlema, et ajakirjanik on noortega ise kontakti võtnud ja neid usutlenud artikli eesmärgil.

Lasnamäe kamba liider: „Ma tahaksin teada mis tunne on inimest tappa“, autor Mikk Salu, Eesti Ekspress.

„Ma tahaksin tappa. Tahaksin teada, mis tunne on inimest tappa.“ Niimoodi räägib üks 15aastane Tallinna poiss. Kutsume teda (pärisnimi on teine) Dimaks. Vanglat ta ei karda, pigem tahakski vanglasse sattuda, sest ta isa oli ka vanglas, enne kui aastaid tagasi üledoosi kätte suri. Ema oli varas ja võttis ka poissi vargustele kaasa. Siis sai ka ema üledoosi ja suri.

Tegemist on artikli esimese lõiguga ning jätab minule kui lugejale kohe mulje, et ajakirjanik on noortega ise vestelnud. Seminaritöö tarbeks intervjueeritavat ajakirjanikku otsides aga selgus, et ajakirjanik noortega ise siiski suhelnud ei ole.

3. UURIMISMEETOD JA VALIM

Bakalaureusetöös kasutan kvalitatiivset lähenemist ning empiiriline materjal on kogutud intervjuudest ajakirjanikega, kes on 2018. aastal meedias kõneainet pakkunud noortekampade teemadel ja nende tegutsemisest kirjutanud. Siinkohal keskendun isikliku või sotsiaalse kogemuse uurimisele, kirjeldamisele ja tõlgendamisele (Laherand, 2008). Valiku valimi osas tegin lähtuvalt artiklite ülevaatest – otsisin kontakti noortekampade teemal kirjutanud ajakirjanikega (vt tabel 1). Uurimisküsimustele vastamiseks kasutan semistruktureeritud süvaintervjuusid. See meetod lubab minna teemasse süvitsi ning samas annab uurijale võimaluse olla intervjuerides paindlikum ja ei sunni uurijat kindlalt intervjuu kavast kinni hoidma (Salmons, 2010: 51).

Bakalaureusetööle eelnenud seminaritöö eesmärgiks oli mõista kas ja milliseid allika motiive ajakirjanikud tajuvad, kui nad ajakirjandusliku loo eesmärgil noortega suhtlevad. Seminaritöö tulemusel sain teada, et ka ajakirjanik ise tajub (seadusega pahuksis) noortega suhtlemisel kuulsusejanu ja ehk teemade üle tähtsustamist ja paisutamist noorte endi poolt. Ühe teadmisenähtena sain ka selle, et vähemalt ühel intervjueritud ajakirjanikul puudus isiklik kontakt noortega, kuid kirjutas ajakirjandusse sellise loo, mis jättis lugejale mulje nagu intervjuu oleks päriselt toimunud. Sellest tingituna laiendasin bakalaureusetöö teemaks üldise ajakirjanike allikakasutusharjumuse, kuid valimi jätsin samaks, ainult selle erandiga, et valimis olev ajakirjanik ei ole pidanud noortega ise suhtlema, mis oli ka seminaritöös ehk need ajakirjanikud, kes on noortekampadest kirjutanud.

Valimi koostamisel lähtun sihipärase valimi koostamise põhimõttest. Konkreetse uuringu kontekstis on sihipärasest valimit efektiivne kasutada kuna ajakirjanikke ehk allikaid, kes noortekampadest kirjutanud, on vähe. Kuigi artikleid oli uuritud perioodi jooksul võrdlemisi palju, siis oma nime alt kirjutanud ajakirjanikke oli vaid seitse. Kui seminaritöö valimi kriteeriumiks oli ka see, et ajakirjanik peab ise allikaga suhelnud olema, siis bakalaureusetöö valim koosneb vaid ajakirjanikest, kes on konkreetsel teemal kirjutanud.

Selleks, et valida ajakirjanikud, kellega viia läbi intervjuu, kaardistasin Eesti Päevalehes, Postimehes ja Õhtulehes ilmunud artiklid, kus räägiti noortekampade tegutsemisest. Kuna ajakirjanduses hakkas konkreetne teema rohkem kajastust saama just 2018. aasta augustis, siis keskendusin artiklitele, mis olid kirjutatud augustikuust kuni praeguse hetkeni. Tehtud

tabelist võib näha artikli pealkirja, selle autorit, väljaannet, kus lugu ilmus, ilmumispäeva ning seda, kas noor ise sai artiklis sõna. Kuigi tabelis on kirjas seitse ajakirjaniku nime, kes on noortekampade teemalisi lugusid kirjutanud, siis intervjuerisin neist kolme inimest. Lisaks kasutan ka varem seminaritöö tarbeks tehtud intervjuud. Välja otsustasin jätta 2018. aasta Postimehe suvereporteri. Töö eesmärgiks on uurida rohkem kogunud ajakirjanike allikakasutusharjumusi ja võib-olla ei pruugi suvereporteril olla selliseid kogemusi nagu on vanematel ajakirjanikel.

3.1 Intervjuu

Bakalaureusetöö tarbeks viisin läbi intervjuu kolme ajakirjanikuga nii Õhtulehest kui ka Postimehest. Sellele lisandus veel minu seminaritöö tarbeks tehtud intervjuu Delfi ajakirjanikuga, kes ise kõnealuste noortega ajakirjandusliku loo eesmärgil suhtles ja nende kommentaarid ka artiklisse sisse pani. Intervjuud toimusid näost-näku märts-aprill jooksul ning seminaritöö jaoks tehtud intervjuu toimus jaanuarikuus telefoniteel. Intervjuude eesmärk oli mõista ajakirjanike otsust jätta oma kirjutatud loos ühe osapoole (noorte) kommentaar võtmata ja seda mitte uudisloos avaldada. Samuti püüdsin iga intervjuu jooksul mõista ajakirjaniku üldiseid allikate ja nendega seotud tsitaatide valimist uudisesse.

Andmekogumismeetodiks valisin intervjuud seetõttu, et ajakirjanike isiklike kogemuse tajumiseks on nende endaga suhtlemine parim variant. Samuti on noortekampadest kirjutanud ajakirjanikke võrdlemisi vähe, seega on võimalik läbi viia intervjuud praktiliselt kõigi ajakirjanikega.

Kõik ajakirjanikud olid valmis minuga meelsasti rääkima. Intervjuu jaoks koostas intervjuu kava (Lisa 1), mida püüdsin järgida. Siiski iga intervjueritava puhul ei saanud liikuda teistega identset teed mööda, kuid idee ja sihtpunkt oli sama. Võrreldes seminaritöö tarvis valminud intervjuu kavaga oli bakalaureusetöö intervjuu kava võrdlemisi sisukam ja rohkem ette kirjutatud. Seda selleks, et ajakirjanik tunneks end mugavalt ning et intervjuu lõpu osas vastaks avameelselt konkreetse juhtumi põhjal minu küsimustele. Kõik intervjueritavad olid väga jutukad ning iga intervjuu kestis ligikaudu tunni.

Selleks, et intervjuudest saadud tulemused esitada, lõin analüüsikategooriad lähtuvalt uurimisküsimustest ja varasemast teooriast:

1. noorte representatsioon;

2. noortega mittekõnelemise põhjused;
3. noorte allikatena kasutamise dilemmad;
4. ajakirjaniku suhestumine noortekampadega kui teemaga;
5. põhimõtted allikate valimisel.

Leian, et noorte kui allikate uurimisel on vaja esmalt mõista noorte representatsiooni ajakirjanike seas. Millisena näevad ajakirjanikud kõnealuseid noori. Seejärel saab mõista miks ajakirjanikud otsustasid enda artiklite puhul noortega mitte ühendust võtta, et neilt kommentaare lugude jaoks võtta. Nii varasemate uuringute kui isikliku kogemuse põhjal saan öelda, et noorte usutlemisel on omad piirangud. Just selle pärast on vajalik mõista millised dilemmad ajakirjanike endi seas esinevad noorte kui allikate kasutamisel.

Intervjuude analüüsimisel otsisin lähtuvalt analüüsikategooriatest intervjuude transkriptsioonidest teatud väiteid ja seisukohti, mis intervjuueeritavaid kas omavahel seob või vastupidi nende arvamused teatud situatsioonidest lahku lähevad. Samuti on intervjuude analüüsimise eesmärgiks leida erinevaid sõnumite tähendusi ja teemasid. Analüüsi osas toon välja tõlgendava lõigu transkriptsioonidest.

Uurimisküsimustele vastamiseks lindistasin intervjuud ajakirjanikega ning ka transkribeerisin. Intervjuu ajal tegin endale põgusalt märkmeid intervjuueeritava hoiaku ja miimika kohta.

Kuigi intervjuudest ajakirjanikega selgusid mõned olulised kohad ajakirjanike allikakasutuse kohta just noorte kajastamisel, siis ei saa seda üldistada kõigi ajakirjanike osas, kes on kunagi minevikus või plaanib tulevikus seadusega pahuksis noortest kirjutada.

4. TULEMUSED

Selles peatükis toon välja peamised väited ajakirjanike poolt, mis kinnitasid või lükkasid ümber varem uuritud väiteid ja seisukohti.

4.1 Noorte representatsioon ajakirjanike seas

Keegi intervjueritud ajakirjanikest ei suhtunud noorte tegevusse põlgusega. Pigem leidsid ajakirjanikud, et probleem pole noortekampades endis vaid probleemi alge on kusagil mujal. Ajakirjanike sõnul puhkes skandaal just selle tõttu, et meedia sellele temale niivõrd suurt tähelepanu pööras.

„et see eelmisel suvel just seal mingi suur skandaal puhkes, on ikkagi sellele, et meedia nagu pööras nendele juhtumitele lihtsalt nii jõuliselt tähelepanu.“

„Et probleemi tuum oli hoopis mujal. Need kaksikümne noort ei ole tegelikult milleski süüdi. Võib-olla see kõlab nagu natuke nüüd reljeefselt, et nad ei ole milleski süüdi, aga nemad olid nagu need suunanäitajad tegelikult suuremale probleemile.“

Oluliseks pean siinkohal mainida, et Õhtulehe ajakirjanikud võtsid üsna intervjuu alguses sisse kaitsepositsiooni ning asusid kirjeldama nende hinnangul probleemi tuuma ehk väheseid noorte aja veetmise võimalusi Tallinnas.

Küll aga tõid ajakirjanikud välja noorte tähelepanuvajaduse. Ajakirjanikud ise tajuvad noortes tähelepanuvajadust, soovi tunnustatud saada, kõik positiivsed tegevused, mis mõnel noorel on võib-olla kodusest kasvatuses saamata jäänud. Noorte puhul on oluline saada vanematelt tunnustust. Kui see aga koduses kasvatuses vajaka jääb, lähevad noored seda tunnustust paraku mujalt otsima.

„No ütleme, kui me räägime noortekampadest, siis seal on ka selline ütleme, tähelepanu, tunnustus selline kuulsus ja siin kõigi teiste respekt, et mida, nagu üritatakse saada, et kui nagu väga persoonilooks nagu need asjad kätte lasta, siis on nagu see risk et see nagu hoogustab sellist käitumist tagantjärele“

„Mulle tundus, et nad liialdasid. Ka faktidega politseile. Tahtsid teha ka politsei silmis asja põnevamaks või jõhkramaks või kuritegelikumaks kui see tegelikult oli. Siis paljud faktid olid nagu võimendatud.“

Seminaritöö tarbeks tehtud intervjuust ajakirjanikuga selgus samuti, et ajakirjanik, kes ainukesena noortega ise vestles, tajus noortes pigem tähelepanuvajadust ja edevust. Ajakirjaniku sõnul pakkus noortele huvi just see, et kuidas ja miks nad meediasse sattusid ja miks kõik nende vastu ühtäkki huvi on hakanud tundma.

„pigem nad nagu tundisid ise ka nagu huvi, et kuidas ma nüüd järsku siia meediasse sattusin“

Olulise tähelepanekuna tooksin siinkohal välja, et kohati tekivad siin erinevused erinevate ajakirjanike arusaamades olukorrast. Ühed ajakirjanikud väidavad, et neil noortel on nagu kuulsusejanu ja tähelepanuvajadus. Küll aga toob välja ajakirjanik, kes noorte endiga ise suhtles, et noored tunnevad pigem huvi selle lõpp-produkti vastu ehk miks ja kuidas nad järsku nii suure tähelepanu alla sattusid.

4.2 Noortega mittekõnelemise põhjused

Kõik intervjueeritud ajakirjanikud tõid välja asjaolu, et noortega suhtlemisel on omad piirangud ning peamiseks on noorte vanus. Enamik neist noortest on alaealised, seega nende usutlemiseks on vaja vanema või hooldaja nõusolekut.

„././ esiteks on see paljude puhul tegemist alaealistega ja nendega suhtlemisel on juba oma piirangud“

Intervjueeritud ajakirjanikest kaks tegutsevad uurivas toimetuses (erinevates kontsernides) ning keskenduvad peamiselt krimilugudele. Nende sõnul on nende peamiseks allikaks kohtutoimikud, kus on kõik viimse detailini sees ning asjaosaliste endiga ei pea rääkima minemagi. Ajakirjanikud toovad välja, et kohtutoimik on ideaalne allikas, sest kogu vajalik informatsioon koos ütlustega on kirjas ning kellegagi ise reaalselt kohtuma ei peakski.

Samamoodi on ka noortekamapde teemaliste lugudega. Üks ajakirjanik mainis ära, et tal pole mõtet minna noori usutlema kuna ta eeldas, et noor räägib politseinikule ilmselgelt ausamat juttu kui ajakirjanikule, seega otsustas ajakirjanik noortega mitte kontakti võtta.

„././ teiseks olid seal nende noorte enda tunnistused politseile kirjas ja ma eeldasin te nad räägivad politseile nagunii ausamat juttu kui mulle.“

Üks uuriva toimetuse ajakirjanik tõi välja oma isiksuse eripära, millest tingituna on ta iseloomult tagasihoidlik ning hea meelega „püstolreporterina“ põllule ei hüppa vaid naudib kohtutoimikute põhjal lugude kirjutamist. See on ka üks põhjustest, miks ajakirjanik ei eelistanud noortega ise otse suhelda vaid kasutada kohtutoimikus olemasolevat materjali.

„././ ma olen jah, võib-olla ka ütleme inimitüübilt nagu selline ././ tagasihoidlik inimene, et mulle kah ei meeldi ././ ennast, kas seada mingitesse sellistesse konfliktiolukordadesse, et võib-olla sellised püstolreporterit, kes käivad igal pool nagu kohal ja on sündmuste keerises on sellega harjunud“

Küsisin ajakirjanikult mille alusel otsustas kirjutada loo ilma noorte isikliku kommentaarita. Ajakirjanik B tõi välja, et ta ise selle teemaga artikli mõistes väga süvitsi ei läinud. Pigem liigitab oma loo politseikeskseks ja informeerivaks ehk minu hinnangul pressiteate põhjal tehtud artikliks, millele on juurde küsitud kommentaar prefektuurilt.

„Minul oli väga selgelt politseikeskne lugu, et ././ noored olid mainitud seal vist midagi, no üldiselt vist ka väga umbmääraselt. Et seal oligi pigem see nagu politsei vaade asjale. Seal räägivad vist prokuratuur ja siis politseist. ././ ma ise seda teemat väga süvitsi ei analüüsinud, ma ei käinud kuskil koha peal väga palju lugusid ei teinud.“

Üks Õhtulehe ajakirjanik kritiseeris ka oma tööd. Nimelt kirjutas tema pelgalt politseikeskse loo, mis oli informeeriv ja lugejaid hoiatav artikkel. Loos oli vaid politsei kommentaar ning minus kui lugejad tekitas ohutunde. Siinkohal oleks olnud vajalik ka kellegi asjatundja kommentaar või seisukoht, näiteks lastekaitse või noorsootöötaja hinnang sündmusele. Selle tõi välja ka kõnealune ajakirjanik. Kui on vaid sellised lood, mis on ainult süüdistavad ja sildistavad, siis tekitab see ühiskonnas teatava hoiaku noorte suhtes.

„Nii on et noh, kui ütleme, esimene artikkel, mis ilmub, ainult raputab endale tuhka pähe ongi see, et kahekümne liikmeline noortekamp terroriseerib Tallinnas ja see on see sõnum, mis nagu jõuab ühiskonda kõige esimesena ja seal puudubki, see, seal on see ainult see üks vaade politseilt. Eks kui seal puudub see sotsiaaltöötaja või lastekaitsetöötaja või noorsootöötajate perspektiivsed, puudub see vanemad ja kõik muu, siis seal jääbki mulje, et kõik ongi nagu kohutav.“

4.3 Noorte allikatena kasutamise dilemmad

Kahe uuriva toimetuse ajakirjaniku sõnul on kohtutoimik parim allikas ehk kõik tunnistused ja ütlused on tsenseerimata kirjas, siis ei pea otseselt kellegagi ühendust võtmagi ja isiklikult rääkima. Sellest tulenevalt eeldas üks intervjuueeritud ajakirjanik, et need noored räägivad politseinikele kindlasti ausamat juttu kui ajakirjanikule. Ajakirjanik, olles vestelnud eeluurimisvanglas oleva kurjategijaga, keda peetakse ja ta ennast ise nimetab noortejõugu liidriks, mõistis ka, et seadusega pahuksis olevatel noortel on tihtipeale komme faktidega liialdada.

„././ teiseks olid seal nende noorte enda tunnistused politseile kirjas ja ma eeldasin te nad räägivad politseile nagunii ausamat juttu kui mulle.“

„Tahtsid teha ka politsei silmis asja põnevamaks või jõhkramaks või kuritegelikumaks kui see tegelikult oli. Siis paljud faktid olid nagu võimendatud.“

Lisaks detailsele kohtutoimikule tõid ajakirjanikud välja ka selle, et noortega vestlemine on üleüldse keeruline, eriti kui teha seda ajakirjanduslikul eesmärgil. Tihtipeale on tegemist alaealistega, kelle intervjuueerimiseks on vajalik lapsevanema nõusolek.

„Esiteks on see paljude puhul tegemist alaealistega ja nendega suhtlemisel on juba oma piirangud.“

„Nende noortega suhtlemisel peabki olema väga ettevaatlik ja nende kõikide eelnevate põhjuste väljatoomise taustal ma ei näe et, muidugi oleks nendega põnev rääkida, aga see ongi üli keeruline, me ei pruugi seda, kuna nad on alaealised. See võib olla isegi võimatu nendega kontakti saamine.“

4.4 Ajakirjaniku suhestumine noortekampadega kui teemaga

Siinkohal leidsid intervjuueeritud ajakirjanikud, et kogu noortekamapade kajastamise teema oli pigem üle paisutatud. Üks intervjuueeritud ajakirjanik tõi lisaks üle paisutamisele välja ka selle, et kogu teemapüstitus olevat tema hinnangul vale. Ajakirjandus keskendus vaid nendele konkreetsetele noortekamapadele, mitte sügavale probleemi olemusele, milleks on tema hinnangul noorte aktiivse ajaveetmise võimaluse puudumine Tallinnas.

„Ma arvan, et selle probleemi puhul ././ oli algusest peale see teemapüstitus vale. Tagantjärele muidugi nii hea kõike öelda, aga jooksvalt millestki aru saada on palju keerulisem, et me keskendusime ju kõik ühele konkreetsele mingile noortekambale, mis terroriseerib Tallinna. Pealkirjad kõikjal samasugused. Et aga tegelikult me ei läinud ju süvitsi sellesse probleemi laiemalt“

„././ noh varem kogunesid põhiliselt need noored Tammsaare pargis, aga eelmisel aastal oli Tammsaare park oli remondis ja ././ noortele neid kohti, kuhu nad said koguneda, oli nagu seetõttu oluliselt vähem ja siis nad kogunesid kõik sinna väiksesse Kanuti aeda ja siis neid võib olla paistis ././ rohkem ja kõik pahad asjad, mis juhtusid ././ seal või siin Viru tänava ja siis ütleme Kanuti pargi ümbruses. Et siis nagu oli see probleem nagu justkui liiga kontsentreeritud.“

4.5 Põhimõtted allikate valimisel

Tihti võib ajakirjanduses mingitest teemadest rääkimas näha palju juba ammu tuntud nägusid. Nagu tõi näiteks üks intervjuueeritav, et kui on käsil mingi loomateemaline lugu, siis kasutavad ajakirjanikud pea iga kord allikana juba meedias tuntud Aleksei Turovskit.

„Et on mingid teemad /../ mingi kitsas valdkonnas, kus /../ me näeme ka, kus ajakirjandus teeb samu samme, /../ näiteks loomade teemal räägib Turovski“

Tuues selle näite teistele intervjuueeritud ajakirjanikele, siis leidsid nad, et see on tõesti suur probleem. Nimelt ajakirjandus kasutab liiga palju juba tuntud nägusid allikatena. Seda näevad ka nemad kui lugejad. Üks ajakirjanik mainis naljaga, illustreerimaks kui suur probleem tegelikult on, et temale tundub, et mõni inimene annab iga päev erinevatele väljaannetele ja ajakirjanikele kommentaare, sest ta figureerib niivõrd tihti ajakirjanduses.

Ajakirjanike sõnul on allikate kasutamine suuresti usalduse küsimus ja ehk see ongi üks põhjus, miks meedias niivõrd palju samasuguseid nägusid figureerib. Usaldus ajakirjaniku ja allika vahel tekib pika aja jooksul, kuid seda lõhkuda saab sekunditega. Just selle pärast on ajakirjanike sõnul keeruline leida asjakohaseid ja hästi rääkivaid allikaid võib-olla mõnest kitsamast valdkonnast. Esiteks neid inimesi, kes oskavad hästi mingitel teemadel rääkida, on vähe ning teiseks on ühe ajakirjaniku sõnul meedia ja mõned ajakirjanikud pahatihti potentsiaalsed allikad ära hirmutanud, sest nagu eelpool sai mainitud, siis usalduse võitmine käib pika aja jooksul, aga seda lõhkuda saab sekunditega.

„Teisest küljest on väga raske saada uut allikat mingist valdkonnast, kes ei ole varem väga palju meediaga suhelnud või ei ole selle konkreetse väljaandega suhelnud, sest et usaldus tekib hästi noh, tasapisi“

Küll aga on ajakirjanikud endale seda probleemi juba varem teadvustanud ning vähemalt minu küsimise peale ütlesid nad, et nemad püüavad tuua allikate näol üldise fooni tasakaaluks uusi ja värskeid nägusid. Ühel on tuttavaid ülikoolist, teisel eelmisest töökohast jne.

„Olen üritanud valida niimoodi, et oleks nagu natukene noh, mitmekesisust ka, /../ et mitte kõik kes ainult ühtemoodi seda asja nagu näevad“

„pigem olen üritanud leida nagu mingeid uusi inimesi ja mul ka ütleme valdkonnas töötades /../ mingi ettekujutus sellest, et kuivõrd ekspert üks või teine ekspert nagu tegelikult on“

„üritanud natukene noh, teadlikult otsida ka uusi inimesi, et mitte nagu küsida iga kord samadelt nägudelt“

Üldiselt allikate valimisel ajakirjanikel mingisuguseid konkreetseid põhimõtteid pole. Pigem tuleb siin mängu varasem töökogemus ja oskus hinnata olukorda ning oskus olla teadmatu lugeja rollis, kellele on vaja täieliku informatsiooni saamiseks adekvaatsete ja asjakohaste allikate kommentaare.

„Hmm, kas just põhimõtted, aga see on kuidagi nagu jälle selline sisetunne või kogemus, et sa enda peas joonistad selle loo ja siis nagu tunnetad, et millises loo faasis kelle kommentaar oleks vaja. Teiseks, sul tekivad endal mingid küsimused ja siis sa mõtled, et kes võiks nendele küsimustele vastata.“

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

5.1 Mille alusel otsustas ajakirjanik kirjutada artikli ilma noorte isikliku kommentaarita?

Ajakirjanikega, kes noortega ise kontakti ei võtnud, tehtud intervjuudest selgusid kaks erinevat põhjust, miks ajakirjanikud noortega kontakti ei võtnud. Kaks uuriva toimetuse ajakirjanikku Postimehest ja Õhtulehest leidsid, et kuna nemad kirjutavad peamiselt kohtuteemadel ja peamised allikad tulevad kohtutoimikutest, siis ei pidanud nad vajalikuks noorte endiga kontakti võtta. Samuti viskas üks ajakirjanik õhku ka küsimuse, et kas see noorte endiga suhtlemine üldse loole midagi juurde annab. Ajakirjanikud leiavad, et kohtutoimikus on see lugu juba tegelikult olemas. Ajakirjaniku tööks on vaid see endale selgeks teha ja lugejale arusaadavasse keelde kirjutada ning kontsentreerida.

Kui kaks uuriva toimetuse ajakirjanikku põhjendasid noortega mitte suhtlemist sellega, et nad teevad lugusid kohtutoimikute põhjal, siis kolmas intervjuueeritud ajakirjanik tõi välja selle, et tema lugu oli juba eos politseikeskne ning lihtsalt ühiskonda informeeriv noortekampade olemasolust. Küll aga leidis see ajakirjanik hiljem intervjuu käigus, et selline käitumine on ajakirjaniku poolt vale, sest kui üks esimesi selle teemalisi artikleid on pelgalt ühepoolse vaatega, siis tekitab see ühiskonnas väga primitiivse vaate just noorte suhtes. Selline (noorte) sildistamine tekitab ühiskonnas teatava kuvandi noortest. Nagu selgus ka teoreetilises materjalis, siis sotsiaalne representatsioon kujutab endast kollektiivset tähenduse loomist, mis saab ühiste tähenduste läbi sotsiaalseks reaalsuseks (Mosovic 1973, Wagner jt 1999: 96 kaudu).

5.2 Mille alusel otsustas otsida noorte endaga kontakti?

Noorte endaga võttis kontakti vaid üks ajakirjanik. Temaga tegin intervjuu seminaritöö tarbeks. Intervjuust ajakirjanikuga selgus, et teda ajendas teemat uurima puhas isiklik huvi ning teadmatus olukorra osas. Oli palju erinevat informatsiooni alustades sellest sündmusest, kus üks noortest väidetavalt trammist maha lükati. Ühed rääkisid, et poiss tõugati sealt alla, teised rääkisid, et see poiss ise hüppas. Selleks hetkeks, kui tema oma esimese looga alustas,

polnud kõnealuste noorte ja nende tegutsemise kohta veel väga palju teada. Olid vaid mingid infokillud ja lugejate poolt saadetud videod. Eriti hämmastas ajakirjanikku see, et kogu see sündmus toimub Tallinna kesklinnas kõigi linnaelanike silme all. Sellest tingituna otsustas ajakirjanik loo kirjutamisega pihta hakata ja need noored üles otsida.

Eelnevat arvesse võttes pidas ajakirjanik enda rolliks erinevate infokildude kokkupanemist ja kõigile osapooltele sõna andmist. Nagu toob välja ka Hennoste (2001), et harva on uudisloos pädev vaid üks allikas (Hennoste, 2001: 243). Allikad peavad olema teineteisest sõltumatud ning konflikti mõlemad osapooled peavad saama sõna (*ibid*). Kuna intervjuueeritud ajakirjanik pidas enda rolliks olukorras olla mõlemale osapoolle sõna andja ja erinevate infokildude kokkupanija, siis käitus ta, lähtudes Hennoste (2001) öeldust, adekvaatselt.

5.3 Kas ja milliste põhimõtete alusel teevad ajakirjanikud allikaid valides valikuid?

Ajakirjanikud tõid välja ise probleemi, et praeguses ajakirjanduses kasutatakse liiga palju juba tuntud nägusid allikatena. Näiteks loomateemaliste lugude puhul võib arvata, et kommentaari saamiseks kasutatakse Aleksei Turvskit. Siinkohal on mugav nii ajakirjanikul, lugejal kui ka ajalehel endal. Esiteks on ajakirjanikul lihtne Turvskiga rääkida, sest tal on juba varasem meediaga suhtlemise kogemus olemas ning teab mida ajakirjanikult oodata ja mida ka talle pakkuda. Teisalt, kui lugeja loeb artiklit, kus on Turovski kommentaar või seisukoht, siis saab ta olla varasema kogemuse põhjal kindel, et tegemist on adekvaatse allikaga ning ei teki allika usaldusvääruse osas kahtlust. Kolmandaks on see kasulik ajalehele endale, sest juba tuntud näod meedias müüvad ning neid artikleid loetakse rohkem ja parema meelega. Nagu tõi oma uuringus välja ka Kurpius (2002), et ajakirjanike peamiseks allikateks on toimetuse lähedal olevad ning kergesti kättesaadavad ja usaldusväärsed inimesed. Siinkohal võib öelda, et näiteks toodud Aleksei Turovski on ajakirjanikele kerge ja kindel saak, sest ta on lihtsasti kättesaadav ja seejuures on ta professionaal. Sama tõi välja ka Kristensen (2004), kes ütles, et uuringute kohaselt kasutavad ajakirjanikud üha rohkem professionaalseid allikaid. Siinkohal on professionaalid nii oma ala eksperdid kui ka meediaga varem tihedalt suhelnud inimesed, kes teavad mida ajakirjanik ja lugeja ootab ning oskab sellest selgelt, arusaadavalt ja ka emotsionaalselt rääkida.

Suuri põhimõtteid ajakirjanikel aga allikate valimisel pole. Peamiselt lähtutakse varaemast kogemusest ning enda eksperthinnangust. Nagu ütles ka Kurpius (2002), siis valivad

ajakirjanikud allikad oma kogemuste ja varasemate teadmiste põhjal. Intervjuudest tuli ka välja see, et ajakirjanikel on erinev taust ning tänu sellele ka erinevad kontaktid erinevatest valdkondadest. Seega oskavad nad hinnata ekspertide pädevust mingis valdkonnas. Ajakirjaniku valikut mõjutab allika positsioon vastavas organisatsioonis või ühiskonnas (Kurpius, 2002).

5.4 Milliseid eetilisi ja regulatiivseid piiranguid tajuvad ajakirjanikud noortest kirjutades?

Kõik intervjuueeritud ajakirjanikud tõid välja selle, et noortest kirjutamisel tuleb olla väga ettevaatlik. Nimelt ei eelista ükski ajakirjanik alaealiseid allikaid, sest nende usutlemisel on selged eetilised piirangud. Selleks, et alaealistega rääkida, peab olema lapsevanema või hooldaja nõusolek. Ka Koemetsa (2017) tehtud bakalaureusetööst, kus ta uuris ajakirjanike allikakasutust, selgus, et peamised eetilised dilemmad tekivadki ajakirjanikel just laste eraelu ja isikuandmete kaitsmisest ja võimalikust identifitseerimisest (Koemets, 2017). Just see aspekt teeb noorte(kampade) teemadel kirjutamise ajakirjanike jaoks võrdlemisi keeruliseks.

5.5 Milliste eetiliste dilemmade ees ajakirjanikud noortest kirjutades seisavad?

Kuigi teooriast tuli välja, et USA näitel soovivad paljud täiskasvanud, et alaealiste kurjategijate nimed ja isikud oleksid meedias avalikud, sest see oleks üks karistamise meetod (Carr, 2001), siis intervjuudest ajakirjanikega selgus, et ajakirjanikud pigem mõtlevad nende noorte tuleviku peale. Paljud kuriteod on tehtud teismeliseas ning enamik noori ei anna endale sellises vanuses veel oma tegemiste osas aru. Küll aga saavad nendest teemadest ja õigusrikkumistest aru tulevased tööandjad, mis võivad nende noorte edaspidise karjääri ja töövõimalused rikkuda. Ajakirjanikud leiavad, et üleüldiselt noortest kirjutamine on ajakirjanike jaoks väga raske teema, eriti õigusrikkujatest noortest. Õhtulehe ajakirjanik tõi näiteks välja selle, et ühel hetkel läks nende fotograaf noorte kogunemispaika ehk Kanuti aeda ning tegi seal fotod. Avaldati aga pildid, kus kõigi seal olnud noorte näod hägustati ning pildil olid vaid peata kehad.

Lisaks alaealiste võimalikule identifitseerimisele peavad ajakirjanikud oluliseks ka seda, et tihtipeale ei alga noorte probleemid noortest endast vaid nende juured ulatuvad nende vanemateni, koduse kasvatuseni ja võib-olla isegi psüühikani. Selleks aga, et noorte tegutsemisest aru saada ja neid mõista, tuleks lugejale infoks anda ka need andmed. Samas ei tohi nende andmete põhjal olla võimalik isikut või tema perekonda tuvastada ehk selle tõttu jäävadki paljud lood rääkimata. Üks ajakirjanik tõi välja selle, et eelnevalt mainitud informatsiooni põhjal ei tohi olla isik või tema perekond identifitseeritav ning tihtipeale ei taha nendest rääkida ka ametnikud ja kohtutoimikuid ka ei anta ajakirjanikele tutvumiseks.

Lisaks leidsid ajakirjanikud lisaks sellele, et noorte teemadel on üldse raske kirjutada, ka seda, et kuritegevusega tegelevate noorte tegevuse kajastamine peab olema väga kaalutletud. Nagu eelnevalt mainitud, siis neil noortel on tähelepanuvajadus ja soov olla tunnustatud teiste poolt. Kui aga ajakirjandus muudab need noortekampade teemalised lood liialt persoonikeskseks, siis võib see nende tegevusele hoogu juurde anda, sest lisaks omasuguste tunnustusele, kirjutab ka nendest ajakirjandus.

Siiski tõi intervjuus üks ajakirjanik välja, et loos peab olema emotsiooni, et inimesed seda loeksid. Ajakirjaniku sõnul on tavaliselt läinud loosse sisse sellisel juhul lapsevanema kommentaar. Ajakirjanik tõi välja, et inimestel on huvitav lugeda seda, kuidas vanem räägib aastate pikkusest kasvatamisest ja sellega kaasnevatest probleemidest. Ajakirjaniku sõnul saab sellistelt lapsevanematelt väga emotsionaalseid tsitaate.

Intervjuu tulemustest ja teoorist lähtudes võib öelda, et noorte kasutamine infoallikatena on endiselt võrdlemisi keeruline teema ajakirjanike jaoks. Ühelt poolt ütleb ajakirjanduseetika, et noorte kurjategijate nimesid ja isikuid üldjuhul ei avaldata kuna see võib neile tulevikus karjääri ja muu osas kahjuks tulla, siis uudiskriteeriumid aga ütlevad, et ajalehe eesmärk on rahuldada auditooriumi uudisvajadused ja pakkuda ausat ning kõiki konflikti osapooli hõlmavat informatsiooni. Selle asjaolu tõi välja ka ajakirjanikud. Nende sõnul jäävad tihti paljud lood rääkimata ja avalikkuse ette jõudmata just selle tõttu, et noortele sõna andmine ajakirjanduses on väga keeruline ja sellega kaasnevad suured eetilised küsimused. Just selle tõttu leiavad neljast kaks intervjuueeritud ajakirjanikku, kes tegelevad krimivaldkonnaga ja peamised lood ja allikad kohtutoimikutest leiavad, et kohtutoimikud on kõige paremad allikad. Just selle pärast, et nad ei pea konkreetselt ühegi seadusega pahuksis noorega ise suhtlema vaid saavad kasutada politseile antud ütlusi loo mõistmiseks ja hiljem ka artikli valmistamisel. Samuti tasub siinkohal ära märkida asjaolu, et ajakirjanikud ka ise ütlesid seda, et noortega suhtlemisel tuleb olla äärmiselt kontrolliv ja ettevaatlik kuna nende jutt võib

erinevate asjaolude tõttu muutuda. Seega võib arvata, et ajakirjanikud ei ole õppinud suhtlema sellise spetsiifilise allikaga nagu selleks on seadusega pahuksis alaealised. Ajakirjanikul on seega lihtne tegutseda endale mugavas ja turvalisel pinnasel, sest kohtutoimikuid kasutades ei pea ta tegelikkuses informatsiooni saamiseks noortega suhtlema. Seevastu on neil aga lihtne suhelda politseinike, lastekaitsetöötajatega ja teiste oma ala spetsialistidega, kes on mingil määral kursis ka noorte tegemistega ning samas on võimelised ajakirjanikule talle rahuldava vastuse andma. Siinkohal aga tekib minu hinnangul tõsine eetiline dilemma just politseile antud ütluste kasutamisel ja avalikustamisel. Ajakirjanike enda sõnul saavad nad kohtutoimikutega tutvuda hea maine tõttu ehk lubadusel, et nad ei kuritarvita neid dokumente. Küll aga kas neid ütlusi võib ajakirjanik artikli kirjutamise eesmärgil kasutada? Siinkohal tekib dokumentide kui allikatena kasutamisel suur eetiline probleem – nimelt kui ajakirjanik kasutab kohtutoimikuid allikatena ning kasutab sealseid ütlusi tsitaatidena neile viitamata, on see jämedalt öeldes tõsine lugeja eksitamine. Viimasele ning lihtsalt kuulduste põhjal lugude kirjutamise vahele saab mingil määral tõmmata võrdusmärgi kui kummalgi juhul pole algsele allikale viidatud. Üks intervjuueeritud Õhtulehe ajakirjanik mainis ära, et nemad kasutavad Õhtulehes sellist formaati, kus tehakse lugusid kuulduste põhjal, kuid see mainitakse alati ära. Selline näide on võimalik tuua ka Eesti Ekspressist, kus sellist rubriiki nimetatakse „Sahinateks“.

Meetodi kriitika ja edasised uurimisvõimalused

Bakalaureusetöö koostamisel kasutasin kvalitatiivset lähenemist ning empiiriline materjal sai kogutud intervjuudest ajakirjanikega, kes 2018. aastal meedias noortekampade tegutsemisest kirjutasid. Valim sai koostatud lähtuvalt minu seminaritöö jaoks tehtud artiklite ülevaatest. Valitud ajakirjanikega viisin läbi semistruktureeritud süvaintervjuud. Leian, et bakalaureusetöös kasutatud meetod on sellise uurimuse jaoks sobilik. Kuigi minu tööst puudub intervjuude kõrvutamise nende ajakirjanike artiklite süvaanalüüsiga, siis leian, et parema tulemuse saamiseks peaks tegema intervjuud kõigi sel teemal kirjutanud ajakirjanikega ning kõrvutama need ilmunud artiklitega.

Kuigi minu töö keskendub väikese osa ajakirjanike allikakasutusharjumuste uurimisele, siis edaspidiseks uurimiseks pakuksin välja mõne teise ja ehk suurema kajastuse saanud teema valguses uurida ajakirjanikke ja nende allikakasutusharjumusi.

Samuti puudub asjalikke uuringuid lähiajaloost just noorte representatsiooni kohta meedias. Leian, et see oleks üks oluline teema, mida edaspidi tasuks uurida.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida ajakirjanike, kes kirjutasid 2018. aasta teisel poolel ajakirjanduses kõlapinda saanud noortekampade tegutsemisest, allikakasutusharjumusi just noorte teemadel kirjutades ja noori esitledes. Uuringuga soovisin mõista ajakirjanike eetilisi dilemmasid noorte meedias esitamisel ning lisaks ka asjaolu, mille tõttu otsustati ajakirjanike poolt noortekampadest kirjutamisel enamikul juhtudel jätta välja artiklitest noorte enda kommentaarid ja selgitused sündmustele. Samuti soovisin uuringuga mõista kas ja milliste põhimõtete alusel ajakirjanikud allikaid valides valiku teevad.

Eesmärkide saavutamiseks kasutasin semistruktureeritud süvaintervjuude meetodit, mille käigus intervjuueerisin kolme ajakirjanikku Postimehest ja Õhtulehest. Lisaks sellele tõin tulemustes välja ka 2018. aastal seminaritöö tarbeks tehtud intervjuu Eesti Päevalehe ajakirjanikuga.

Bakalaureusetöö tulemuste põhjal võin öelda, et intervjuueeritud ajakirjanikud eelistavad allikatena rohkem täisealisi ja sõnaõiguslikke inimesi. Just selle tõttu, et noorte esitlemisel ajakirjanduses tuleb olla väga ettevaatlik. Noortest kirjutades on ajakirjanike suurimaks eetiliseks küsimuseks just alaealise allika võimaik identifitseerimine. Tihtipeale ei alga need noorte probleemid neist endast vaid kodusest kasvatuses, psüühilistest eripäradest või muudest asjaoludest. Selleks, et teemast võimalikult selgelt aru saada, tuleks ajakirjanikul avada ka need kaardid, mis kirjeldaksid noore tausta. Sellega aga tekib oht, et paheline noor on võimalik kirjelduste järgi ära tunda. See aga võib noore edaspidises elus väga karmilt kätte maksta.

Samuti on oluline asjaolu, et neljast ajakirjanikust kaks tegelevad kohtutoimikutega uurivas toimetuses. Noortega mitte vestelda otsustati just selle tõttu, et kohtutoimik on parimaid allikaid, sest seal on kõik tsenseerimata kirjas. Lugu on juba iseenesest valmis, ajakirjanikul tuleb see lihtsalt kokku võtta ja inimestele loetavaks teha.

Ajakirjanikega vesteldes tõusis pinnale asjaolu, et ilmselt pole ajakirjanikud valmis suhtlema nii spetsiifilise allikaga nagu seda on seadusega pahuksis alaealised. Nendega suhtlemisel tuleb ajakirjanikul olla vähemalt poole rohkem kontrolliv kuna tihti ajakirjanike sõnul noorte arusaam sündmustest muutub, mille tõttu muutuvad ka nende ütlused. Selle pärast ongi

ajakirjanikel lihtsam suhelda politseinike, noorsootöötajate ja muude spetsialistidega, kellel on vastav kogemus meediaga suhtlemisel ning lisaks on nad kursis noorte tegemistega.

SUMMARY

The aim of the Bachelor's thesis was to examine the sources used by journalists writing about juvenile facilities during the second half of 2018. The study considers how the facilities operate, how journalists use their sources and how minors were presented. The study wanted to understand journalists' ethical dilemmas in presenting young people in the media, and also the circumstances that required the deletion of a journalists' comments and explanations of events when writing about juvenile facilities. I also wanted to understand a journalist's guiding principles in selecting what sources to use. I used a semi-structured, in-depth interview method. I interviewed three journalists from Postimees and Õhtuleht. In addition, I also used a 2018 Seminaritöö interview of a journalist from Eesti Päevaleht. My results indicate that the interviewed journalists prefer to use adults rather than youth as their sources. The reason for preferring adults as sources is their need to be very careful when presenting young people in the press. When writing about young people, the journalist's greatest ethical issue is the possible identification of a juvenile source. Often the problems these young people have do not begin with them but instead originate with how they were raised at home, psychological peculiarities or other circumstances. In order to understand their subject as clearly as possible, the journalist should also review the files that describe the youth's background. However, there is a risk that the young person can be identified by the descriptions. Identification can cause severe harm to the youth in the future. It is important to note that two of my four journalists used court files in an investigative, editorial office. They did so precisely because the case file was the best source. All the facts are uncensored. The story is already in the file. The journalist must simply summarize the information and make it readable to people. When I spoke with the journalists it became apparent that they were not willing to rely on such specific sources when dealing with minors. When communicating with minors, the journalist keeps in mind that young people's perception of events changes and their testimony changes correspondingly. That is why journalists find it easier to communicate with police officers, youth workers and other professionals with relevant experience in media communication who are also familiar with the activities of young people.

KASUTATUD MATERJAL

Banaji, S. ja Cammaerts, B. (2015). Citizens of Nowhere Land, *Journalism Studies*, 16:1, 115-132, DOI: 10.1080/1461670X.2014.890340

Brislin, T., Inoue, Y. (2007). Kids and Crime: A Comparative Study of Youth Coverage in Japan and the United States. *Journal of media ethics*, 2007(22), 3-17. doi: <https://doi.org/10.1080/08900520701315228>

J. Ferguson, C. (2013). *Adolescents, Crime, and the Media: A Critical Analysis*. New York: Springer

Finkelhor, D. (2010). The internet, youth deviance and the problem of „juvenoia“. *Justice Studies Colloquium*. 22. oktoober. Kasutatud 19.01.2019
<http://www.vimeo.com/16900027?pg=embed&sec=16900027>

Foreman, G. (2010). *The Ethical Journalist: Making Responsible Decisions in the Pursuit of News*. New York: Wiley-Blackwell.

Hall, S., Evans, J., Nixon, S. (2018). *Representatsioon*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Kirjastus.

Hüvato, M-L. (2007). *Ajakirjaniku allikakasutus. Kolme juhtumi analüüs Postimees näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Kallas, S. (2013). *Kurjategijate stigmatiseerimine: eesmärk, protsess ja tagajärjed*. Magistritöö. Tartu Ülikool, võrdleva õigusteaduse osakond.

Koemets, M-L. (2017). *Ajakirjaniku eetilised dilemmad konstrueeritud ajakirjandusliku juhtumi lahendamisel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Kovach, B., Rosenstiel, T. (2001). *The elements of journalism. What newspeople should know and the public should expect*. Crown Publishers: New York

Kurpius, David. D. (2002). Sources and Civic Journalism: Changing Patterns of Reporting? *Sage journals*, 2002(79), 853-866. doi: <https://doi.org/10.1177/107769900207900406>

Levensen, K., Charlotte, W. (2011). Changing media representations of youth in the news – a content analysis of Danish newspapers 1953-2003. *Journal of youth studies*, 2011(14), 837-851. doi: <https://doi.org/10.1080/13676261.2011.607434>

Maguire, M. (2015). *Advanced Reporting: essential skills for 21st century journalism*. Apex CoVantage: LLC

McQuail, D. (2003). *Massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Ruigrok, N., Attaveldt, W., Gagestein, S., Jacobi, C. (2016). Media and juvenile delinquency: A study into the relationship between journalists, politics, and public. *Sage journals*, 2016(18), 907-925. doi: <https://doi.org/10.1177/1464884916636143>

Salmons, J. (2010). *Online interviews in real time*. California: SAGE Publications

Spergel, I. (1995). *Youth gang problem*. New York: Oxford University Press

Stuart, H. (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices*. California: London Thousand Oaks

Suvi, H. *Lapse subjektsuse ja objektsuse esitamine ajakirjanduses Postimehe näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond.

Veskioja, R. *Noorteorganisatsioonide kajastus Eesti trükimeedias ajalehe Postimees näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Wagner, W., Duveen, G., Farr, R., Jovchelovitch, S., Lorenzi-Cioldi, F., Markova, I., ja Rose, D. (1999). Theory and methos of social representations. A. B. I. Bernardo (toim) *Asian Journal of Social Psychology*, 2, (95–125)

LISAD

Lisa 1.

BAKALAUREUSETÖÖ INTERVJUU KAVA AJAKIRJANIKUGA

1. Milline on sinu uudise kirjutamise protsess?

- Kuidas jõuad allikateni?
 - Kas tulevad ise sinu juurde või pigem vaja taga ajada?
- Kuidas üldiselt sinu (ajakirjanike) allikatevõrgustik tekib?
 - Mida selle jaoks tegema peab?
- Kui palju nõuab allikate hoidmine vaeva?
- Kas ja miks allikate hoidmine üldse vajalik on?
- Milline sinu enda hinnang on ajakirjanike allikakasutusele? Kas peamiselt kasutatakse juba olemasolevaid allikaid või kontakteerutakse meelsasti ka uute allikatega?
- Milliste põhimõtete alusel ajakirjanikuna allikaid loosse valid?
 - Millised piirangud on allikate valimisel? (Milline sobib rääkima ja milline ehk mitte väga?)
- Milliseid allikaid üldjuhul tsiteerid ja milliseid mitte nii palju?
- Kui palju saab allikas sekkuda loosse pärast selle valmimist?
- Kas allikatel on võimalik tutvuda looga enne avaldamist, et näha kuidas teda loos kasutatud on?
- Milliste põhimõtete alusel teed valiku kellega allikatest peaks rääkima ja kellega mitte? (Mõne konkreetse loo puhul)

2. Nagu ma kirjas mainisin, siis koostasid valimi selle põhjal, kes on kirjutanud

ka noortekampade tegutsemisest. **(Siinkohal võtan ette konkreetse ajakirjaniku kirjutatud loo)**

- Kuidas toimus selle loo puhul allikate leidmine?
- Milliste põhimõtete alusel allikaid valisid/ei valinud?
- Miks otsustasid enda loo puhul noori, loo peategelasi, mitte küsitleda?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaarel Kõvatu,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Noored kui kõneisikud ajakirjanike jaoks 2018. aasta noortekampade kajastuses“, mille juhendaja on Ragne Kõuts-Klemm, reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandit ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kaarel Kõvatu

27.05.2019